NÁZVOSLOVÍ ETNOGRAFICKÝCH SBÍREK III

Zvěrokleštičství

Tomáš Hamrlík

Asociace muzeí a galerií České republiky, z. s. / Muzeum Bojkovska, p. o., 2021

Zvěrokleštičství
Tomáš Hamrlík

Vydáno v rámci edice NÁZVOSLOVÍ ETNOGRAFICKÝCH SBÍREK, svazek 3.

Úvodem opatřily: Romana Habartová, Jana Tichá
Autoři textů: Romana Habartová, Tomáš Hamrlík
Fotografie: Muzeum Bojkovska, p. o. / Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně, p. o. / Slovácké muzeum v Uherském Hradišti, p. o. / Městské muzeum Slavičín
Grafická úprava: Linda Svitáková
Recenzoval: Stanislav Mišák (veterinární lékař)

ISBN 978-80-86611-89-1 (Asociace muzeí a galerií České republiky, z. s.)
ISBN 978-80-908331-1-1 (Muzeum Bojkovska, p. o.)
ISBN 978-80-87671-42-9 (Slovácké muzeum v Uherském Hradišti, p. o.)

Vychází s finančním přispěním Ministerstva kultury pod záštitou Etnografické komise Asociace muzeí a galerií České republiky, z. s.

Poděkování patří Národnímu muzeu v přírodě
– Valašskému muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm
a jeho odborným pracovníkům, kteří vytvořili základ
pojmosloví etnografických sbírek a po čtyři desítky let
se podíleli na jeho realizaci.
Bez jejich práce by nebylo na co navazovat.

Redakční předmluva

Moderní doba a trendy digitalizace nic nemění na tom, že mezi základní povinnosti kurátorů muzejních sbírek bude stále patřit získávání (sběr, dar, koupě), identifikace a dokumentace nových přírůstků. Jako hlavní strategie sbírkotvorné činnosti našich paměťových organizací je tento úkol definován jako záchrana ohrožených předmětů s jasnou vizí koncepčního doplňování a identifikování stávajících muzejních fondů a jejich systematické zkvalitňování. Hledání, vyhodnocování potřebnosti a poté jejich získávání do sbírek je dáno mimo jiné historickou povahou, regionální příslušností, originalitou, unikátností, využitím v rámci výstav a expozic, edukačních programů, v řadě dalších muzejních aktivit.

Primárně se soustředíme na akviziční politiku a získávání předmětů se vztahem k vlastní oblasti, kde navazujeme na práci předchozích generací. Stále častěji se však mezi kurátory nastupujícími jako nová generace muzejních odborníků setkáváme se zásadní otázkou absence *jednotné oborové terminologie*.

K identifikaci, popisu, časoprostorovému zařazení jednotlivých artefaktů a k určení funkčních souvislostí většiny historických konstrukcí, materiálů a tvarů ve většině případů nemůžeme využívat autopsii, zůstáváme tak odkázáni na nedostatečné archivní a literární prameny. Nad jednoznačným vymezením znaků a pojmenováním sbírkových předmětů, které naši předchůdci v paměťových organizacích důvěrně znali a zanechali ve svých zápisech v přírůstkových knihách či na evidenčních kartách, dnes často sedíme bezradně. Řada z nich je popsána lokálními nářečními výrazy a v dialektu či profesním slangu popsané sbírky jsou dnes pro mnohé z nás obtížně identifikovatelné. A co dělat, když některé fondy zůstaly úplně bez popisků?

Celý proces *hledání společného jazyka* uspíšila současná nutnost snadnějšího a rychlejšího předávání informací s potřebným nástupem digitalizace vlastních muzeálií obecně (nejen národopisného charakteru).

S iniciativou vytváření slovníkově koncipovaného *názvosloví etnografických sbírek* přišlo již v letech 1978–1980 Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm (dále VMP, dnes Národní muzeum v přírodě). Tato specializovaná etnografická instituce, prezentující se zvláštním typem kontextuálních expozic, se s uváděnými nedostatky potýkala od prvopočátku své existence, důsledněji pak v sedmdesátých letech 20. století v souvislosti s rozšiřující se výstavbou expozičních areálů. Kolektiv etnografů pod vedením PhDr. Jiřího Langera, CSc., ve spolupráci s filology z lexikografického oddělení Ústavu pro jazyk český ČSAV (PhDr. Jaroslava Hlavsová, CSc.) připravil první obsáhlejší materiál. Jednalo se o 347 hesel potřebných tematických okruhů pro domácnost, nábytek a zemědělství. Nekladl si za cíl pouze sjednocení názvosloví, ale šlo o vytvoření jednotné metody popisu s přesným stanovením třídicích znaků a principů měření. Snahy vedené k tištěné edici posunuly v roce 1980 připravený materiál k oponentuře Národním muzeem (dále NM), což podnítilo vytvoření koncepce vědecko-výzkumného úkolu NM s cílem přípravy slovníků etnografických muzejních reálií jako případného normativního podkladu pro automatizovaný systém zpracování národopisných sbírek. Výsledkem bylo v letech 1987, 1989 a 1990 vydání prvních 3 svazků *Etnografického slovníku* věnovaných domácímu kuchyňskému nářadí, nádobí a náčiní, lidovému nábytku a lidovému oděvu v českých zemích, které autorsky zaštítili PhDr. Vlastimil Vondruška, Violeta Kopřivová, Tomáš Grulich, Marek Turnský a PhDr. Jiřina Langhammerová.

Po svém založení v roce 1990 přistoupila k tomuto projektu Asociace muzeí a galerií České republiky (dále AMG), jež ho zaštítila zejména finančně. Etnografická komise AMG, respektive její výbor, se ujal koordinace ve spolupráci s VMP, které do dnešních dnů garantuje vlastní realizaci.

Na vytváření databáze hesel se prostřednictvím svých pracovníků podílejí jednotlivá členská pracoviště AMG. Výstup představují dílčí tematické slovníky, jejichž hesla se podařilo na základě odborných konzultací a oponentských posudků zkompletovat, případně doplnit kresebnou i fotografickou dokumentaci.

Názvosloví nenahrazuje výkladový slovník či národopisnou encyklopedii. Výběr hesel se podřizuje potřebám etnografů a kurátorů sbírek. Hlavním kritériem je četnost sbírkových předmětů v českých muzeích. Současné hesláře jsou koncipovány tak, aby

obsahovaly i předměty životního stylu obyvatel vesnic, malých měst a předměstí, které jsou v regionálních institucích často zařazovány do etnografických sbírek. Z časového hlediska pokrývají úsek zhruba od poloviny 18. do konce 19. století s nezbytnými přesahy do 20., ale i 21. století.

Při vymezení pojmů jsme upřednostnili formu předmětů; její znaky jsou stabilnější než znaky funkce, která bývá v našem prostředí často proměnlivá.

Názvosloví je řazeno abecedně, nevytváří hierarchický typologický systém, neboť formálně či funkčně příbuzné skupiny pojmů nejsou na stejné vztahové úrovni. Mikrostruktury skupin předmětů se odrazily pouze v definici samotného hesla z hlediska logiky jeho skladby.

S odkazem na rozmanitost názvů v inventářích jednotlivých institucí je zapotřebí mít na paměti, že názvosloví stále vzniká jako otevřený systém s možností průběžné precizace jednotlivých definic; tedy, že vytvoření co nejširšího synonymického slovníku zůstává naší výzvou pro léta následující.

V roce 2021 jsme připravili k vydání soubor reálií známých ze zemědělského prostředí, jedná se o doklady vázající se ke zvěrokleštičství, kastraci dobytka, jehož zpracování se ujal Tomáš Hamrlík, ředitel a odborný pracovník Muzea Bojkovska, které má ve svých sbírkách hodnotný soubor zvěrokleštičské živnosti, ve spolupráci s Romanou Habartovou, dlouholetou etnografkou Slováckého muzea v Uherském Hradišti, která se v devadesátých letech 20. století podílela na odborném zpracovávání fondu bojkovického muzea. Naším cílem je, aby uvedený abecedně řazený přehled názvosloví sloužil muzejním pracovníkům dobře. Velké poděkování patří všem, kdo se podílejí na zpracovávání terminologií etnografických muzejních sbírek a umožňují dalším generacím snadnější práci s muzejními sbírkami, které představují naše národní a regionální bohatství.

Romana Habartová, Jana Tichá
(s využitím materiálů PhDr. Jiřího Langra, CSc., Mgr. Jiřiny Veselské)

Obsah

Redakční předmluva 4–5
Obsah 6

Úvod 7
Zvěrokleštičství jako specifický způsob obživy 7–10
Kapounování 11
Termíny k označení osob vykonávajících kastraci 12
Lokální pojmenování kleštičů 13
Vybrané termíny k označení kastrovaných zvířat 14
Obrazová příloha 15–18
Rukověť uživatelova 19

Pomůcky zvěrokleštiče 20
A Aktovka zvěrokleštičská 21
J Jehla obloukovitá 21
K Kabela zvěrokleštičská 22
Kel kančí 22
Kleště k zajišťování kastračních svorek 23
Kleště kastrační 23
Kleště kastrační burdizzo 24
Kleště kastrační pro kastraci malých zvířat a prasnic 24
Kufr zvěrokleštičský 25
Kufřík zvěrokleštičský 25
N Nádobka na prach 26
Nůž kastrační 26
O Opasek zvěrokleštičský 27
P Peán 27
Poutací zařízení 28
Pouto 28
Pouzdro na dokumenty 29
Pouzdro na zvěrokleštičské nože 29
R Rozpěrač žeber 30
S Souprava ke kapounování 30
Svorka kastrační 31
Svorka kastrační kovová 31

Použitá literatura 32–33
Vysvětlivky zkratek 34

Úvod

Zvěrokleštičství jako specifický způsob obživy

Doklady o zvěrokleštičství či kastraci dobytka lze nalézt už u starověkých civilizací. Je zmiňována v Egyptě, zmiňována je ve Starém zákoně, všude tam, kde byl rozvinut chov dobytka. V našich podmínkách byly první zákroky tohoto typu prováděny v souvislosti s rozšířením zemědělství a domestikací zvířat v neolitu, neboť nekastrovaná zvířata nebyla pro zemědělské práce vhodná. Kastrovaná hospodářská zvířata byla klidnější, dalo se s nimi lépe manipulovat, jejich maso bylo zbaveno přirozeného pachu a při zpracování ke konzumování pak bylo měkčí a chutnější.

Ve středověku se zvěrokleštičstvím zabývali obecní a panští pastýři, kteří tuto činnost vykonávali jako svou pracovní povinnost. Od počátku novověku, s příchodem mimořádných změn v politice, kultuře, ve způsobu života i v životním stylu, se v pramenech a literatuře již setkáváme s profesí *kleštič (nunvář, ludvář).*

Kastrace je úkon, při kterém se odstraní pohlavní žlázy, aby se zabránilo dalšímu rozmnožování. Provedení kastrace má i další vedlejší efekty. Zvíře se zklidní, je snáze ovladatelné, rychle ztuční, přibývá na váze a má robustnější stavbu těla. Pojmy *nunvice* nebo *valach* znamenající vykastrované zvíře najdeme mj. už ve slovníku Daniela Adama z Veleslavína z roku 1598.

Do roku 1567 se datuje první písemná zmínka o kleštičích na východní Moravě, konkrétně v Bojkovicích, ale tento způsob obživy tu existoval mnohem dříve. Rozšíření tohoto řemesla zde souvisí s přírodními podmínkami kraje, které nebyly pro zemědělství příznivé. Zdejší obyvatelé museli hledat vedle běžných řemesel jiné způsoby živobytí. Ve svých počátcích bylo kleštičství považováno za doplňkový způsob obživy a netěšilo se společenské prestiži. Sami zvěrokleštiči toto povolání ve styku s úřady raději pro ostych a opovržení zamlčovali. Živnost se nikdy nepodařilo zařadit do živnostenského řádu, po celou dobu své existence nebyla brána za plnohodnotnou.

Zvěrokleštičství bylo státem oficiálně uznáno císařským patentem z roku 1771. Císař Josef II., který jako přesvědčený fyziokrat považoval zemědělství za klíčové odvětví a kastraci dobytka vzhledem k nutnosti využívání tažných zvířat za velmi potřebnou, tak zásadním způsobem přispěl ke změně postoje společnosti k této činnosti. Císařské patenty napomohly k podpoře živnosti a v mírně modifikované podobě fungovaly až do počátku 20. století. Od roku 1881 bylo ale k provozování nutné získat zvláštní licenci, která byla uchazečům dána po vykonání zkoušky způsobilosti. Založena byla také odborná škola ve Štýrském Hradci, která měla budoucí adepty tohoto řemesla vychovávat.

Společenská prestiž zvěrokleštičů postupně rostla a i přes řadu úskalí soužití s jinými řemesly se stávali odborníky ve svém oboru. V 19. století si uvědomili, že k prosazení svých zájmů v moderní společnosti je nezbytné zajistit organizaci práce. Bylo nutné řešit stále více problémů, s nimiž se jednotlivci nedokázali vypořádat, proto přikročili k zakládání spolků. Jako první vznikl v roce 1890 *Spolek zvěrokleštičů* ve Slavičíně na východě Moravy, v roce 1904 byl na Uherskobrodsku, v obci Komňa, založen *Zemský spolek zvěrokleštičů* a roku 1910 byl ustaven *Odborný spolek zvěrokleštičů pro království České* v Praze. Zvěrokleštiči skládali povinnou zkoušku, při které museli před dvěma mistry provést kleštění hřebce, býka a prasnice různého stáří a velikosti. Chovatelům byla však zároveň ponechána možnost, aby v případě potřeby povolali ke kleštění i nezkoušené osoby. Spolky vzájemně spolupracovaly, stále častěji se ale projevovala i rivalita, zvláště mezi tím slavičínským a pražským. Tyto spory zvěrokleštiče oslabovaly a snižovaly jejich akceschopnost. Nejdůležitějším cílem byly vedle garance a zvyšování profesní kvalifikace členů a hájení jejich zájmů především příprava a prosazení nové legislativy. Chyběl moderní zákon o zvěrokleštičství, který by jasně vymezil podmínky získání způsobilosti a činnost zvěrokleštiče. Zvláště jim vadilo, že jsou stále považováni za živnost kočovnou, neuvedenou v živnostenském řádu, přestože mnozí z nich už zanechali potulného života a usadili se ve svých regionech natrvalo. Jednotná organizace však vytvořena nebyla. Kolem roku 1900 v českých zemích pracovalo na 700 kleštičů, z nichž přibližně 300 bylo organizováno ve spolku ve Slavičíně, v Komni to bylo na 200 kleštičů. V roce 1932 vznikl v Komni rozštěpením

Zemského spolku zvěrokleštičů navíc *Místní spolek zvěrokleštičů pro Komňu a okolí.* V jedné obci tak paradoxně působily dva spolky, které proti sobě byly nepřátelsky naladěné. Členem Ústředního svazu zvěrokleštičů se při jeho vzniku roku 1935 stal pouze původní *Zemský spolek zvěrokleštičů,* společně se spolkem pražským a slavičínským. Zvěrokleštičské spolky existovaly také v zahraničí, např. ve Slezsku (Vratislav) či Sasku. Jejich členy byli také někteří moravští zvěrokleštiči působící v těchto zemích.

Vzhledem k tomu, že zvláště větší zvíře představovalo pro hospodáře velkou hodnotu a jeho případná ztráta při kastraci obvykle zapříčinila vznik problémů, začali zvěrokleštiči na počátku 20. století přistupovat k pojištění proti těmto úbytkům. Pojištění se většinou sjednávalo prostřednictvím spolku, jehož byl zvěrokleštič členem. Zpočátku existovala spolupráce s *Dobytčí pojišťovnou* v Berlíně, od roku 1921 pak zvěrokleštiče pojišťovala zejména *Zemská dobytčí pojišťovna* v Brně.

Zlom ve vývoji živnosti znamenala první světová válka. Při návratu z fronty domů muži zjistili, že „svět", na který byli zvyklí, již neexistuje. Po rozpadu Rakouska-Uherska nástupnické státy, zejména Polsko, striktně omezily a prakticky znemožnily působení zvěrokleštičů ve svých regionech tak, jak tomu bylo po staletí. Také ostatní evropské státy o české a moravské zvěrokleštiče už nejevily zájem. Uvnitř nově vzniklého Československa nastal jejich „přetlak", takže bylo prakticky nemožné, aby všichni našli uplatnění. Rázem bylo ohroženo živobytí mnohých rodin, ale i celých vesnic. Není bez zajímavosti, že právě v obcích dominantně zvěrokleštičských docházelo velmi často k vystěhování celých rodin do Ameriky. Pro protřelé odborníky, kteří dříve procházeli polovinou Evropy, však nebyl problém začít nový život na jiném kontinentu.

Přestože v prvních poválečných letech vyhlížela situace takřka beznadějně, postupně se stabilizovala. Velká část zvěrokleštičů si musela najít jiné povolání, později také okolní státy svá opatření zmírnily. Až v roce 1929 došlo k úpravě předpisů pro získání profesní způsobilosti a licence. Tak jako v dřívějších dobách bylo její získání podmíněno tříletým studiem, čtyřmi lety pomocné praxe, dospělostí, duševním a tělesným zdravím. Zkouška před odbornou komisí se skládala z praktické a teoretické části, v níž se uchazeč po dovršení jednadvaceti let musel prokázat vysvědčením, *„že se tři roky kleštění dobytka učil a čtyři roky je prakticky prováděl. Kandidát musel před komisí vykleštit zručně a klidně 1 hřebce, 1 býka, 2 kusy vepřového bravu obojího pohlaví a podrobit se také teoretické zkoušce. Komise se skládala ze zemského veterináře, okresního veterináře a dvou mistrů zvěrokleštičů. Při neúspěchu bylo možné zkoušku opakovat, ovšem pouze jednou a po uplynutí jednoho roku."* (POTUŽNÍK, s. 325).

Po nástupu Adolfa Hitlera k moci v Německu začaly být zvěrokleštičům působícím na německém území kladeny překážky a postupně jim byl pobyt zcela znemožněn. Cítili tak zvýšenou potřebu obhajovat své zájmy. V roce 1935 se podařilo eliminovat organizační roztříštěnost živnosti a ustavit *Ústřední svaz československých zvěrokleštičů* se sídlem v Praze, který sdružoval tři zvěrokleštičské spolky a vydával odborný časopis *Československý zvěrokleštič.* Ani horečná aktivita, ani kontakty s některými politiky agrární strany však nepomohly prosadit novou legislativní úpravu výkonu jejich povolání, na které zvěrokleštičům tolik záleželo. Přístupem Německa byl do jisté míry předznamenán budoucí postoj německých úřadů ke zvěrokleštičům v rámci Protektorátu Čechy a Morava, kdy byly německé předpisy implementovány do našeho práva.

V roce 1941 bylo vydáno vládní nařízení *O ochraně zvířat proti týrání,* které stanovilo, aby byla zvířata před zákrokem omámena. Po vydání tohoto zákona bylo zvěrokleštičům zapovězeno provádět kastraci bez narkózy zvířat, neboť ji mohl vykonávat pouze veterinární lékař. Vzhledem k tomu, že mezi zvěrokleštiči a veterináři panovala delší dobu rivalita, bylo zřejmé, že veterináři tohoto zákona využijí k eliminaci zvěrokleštičů. Stačilo pouze, aby veterinář odmítl narkózu provést a zvěrokleštič nesměl kastrovat. Situace byla o to komplikovanější, že do té doby drtivou většinu kastračních úkonů prováděli výhradně zvěrokleštiči a také samotní chovatelé jim více důvěřovali vzhledem k jejich úzké specializaci právě na

kastraci. Toto nařízení značně zasáhlo do profesních práv kleštičů, čímž začal postupný proces jejich včleňování do veterinárního lékařství. Kleštičské zákroky se ale často prováděly i nadále, tajně, bez narkózy, jako dříve.

Po druhé světové válce zvěrokleštiči i jejich obnovující se spolky očekávali, že tato pro ně nespravedlivá opatření budou zneplatněna, což se nestalo. Probíhala jednání s veterinární komorou i s úřady, které zvěrokleštičům nepřály. Nakonec byla v roce 1946 uzavřena dohoda, podle níž veterináři budou narkózu před zvěrokleštičovým úkonem provádět, ovšem za podmínky, že zvěrokleštiči přestanou do budoucna přijímat učně. To však znamenalo, že povolání za několik desítek let zanikne. Další ranou pro zvěrokleštiče byl zákon o zdokonalení živočišné výroby, který vstoupil v platnost v únoru 1951. Vykonávání soukromé živnosti bylo zakázáno, zvěrokleštiči mohli po složení zkoušky přejít do veterinární služby. Propad příjmů byl obrovský a mnozí z nich proto raději vykonávání této profese ukončili. Jiní setrvali v rámci veterinární služby a poslední odcházeli do penze přibližně na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let 20. století. S nimi odešla také mnohasetletá tradice pozoruhodného způsobu obživy.

Zvěrokleštičství bylo na území naší země rozšířeno nejvíce v hornaté části jihovýchodní Moravy, luhačovického Zálesí, Uherskobrodska a Valašskoklobouckа, kde se zvěroklešťičům říkalo *miškáři* nebo *šviháci.* Mnohé obce Bojkovicka a Slavičínska dodnes nesou nesmazatelnou stopu jejich působení. Na svých cestách procházeli všemi zeměmi rakousko-uherské monarchie, cestovali na polské území, přes Pobaltí do Ruska, Pruska a dalších německých států, směrem na východ a jih je znali v Rumunsku, Srbsku či Besarábii. Za první republiky se kvůli vízové povinnosti zpočátku jejich teritorium zúžilo jen na Československou republiku, ale došlo k mírnému uvolnění podmínek, např. po roce 1927 směli na území Polska.

Toto povolání představovalo výnosnou obživu, ale bylo spojeno i s určitými riziky. Svou společenskou prestiž získali kleštiči především tím, že byli světoběžníky, uměli se pohybovat v zahraničí, a to upevňovalo jejich postavení. Přinášeli nejen novinky, finanční prostředky k rozvoji svých obcí, ale také znalosti nových pracovních postupů, vynálezů ulehčujících práci v řadě oblastí a zvyšujících produktivitu práce. Ti, kteří působili daleko od místa bydliště, postupem času nechodili světem pěšky, ale využívali moderních dopravních prostředků, později také motocyklů a automobilů.

Když zvěrokleštiči procházeli obcemi, byli nepřehlédnutelní. Od rolníků se odlišovali oděvem, nosili tmavomodré nebo zelené manšestrové kalhoty, černou vestu s mosaznými nebo perleťovými knoflíky, v chladném počasí svrchní kabát, *mantl* nebo *sukman.* Potrpěli si na tzv. panskou módu. Součástí oděvu byla vždy pokrývka hlavy v podobě nízkého kloboučku s malou krempou a vysoké *holénkové* boty. V ruce nosili samorostlý okovaný čakan – hůl, sukovici z jalovce nebo révy, který byl nezbytným vybavením jako opora při cestě, ale i jako nástroj k nezbytné obraně. Zvěrokleštiči dlouho putovali na cestách, proto nosili na zádech batoh zvaný *sajdák,* kde měli čisté ošacení, drobné předměty k podomnímu obchodu, břitvy, zázračné léky, kapky. Příznačná byla pro ně přes rameno zavěšená kožená kabela se dvěma velkými kapsami, často zdobená vyraženými zoomorfními motivy. V ní měli uloženy základní instrumenty k řemeslu – např. kastrační nožíky, pouta, klamky a další. Ve větší části brašny měl kleštič provaz, vazelínu a substrát na rány, v menší kapse pak speciální nože, lískové kolíčky, klamkové kleště na zajišťování klamek, lněné nebo konopné nitě a jehly na šití ran. Už v meziválečném období začali někteří odkládat svůj typický oblek i kabelu. Potrpěli si na upravenost, moderní pánské obleky a na zákrok si oblékali bílý plášť, používali moderní kastrační nástroje (např. emaskulátory) i další pomůcky.

Zvěrokleštičství bylo typicky sezónním zaměstnáním. Na konci 19. století odcházeli za prací v jarním a podzimním období. Jarní cesta začínala kolem svátku sv. Josefa (19. březen), ta byla výnosnější. Za čtvrt roku si mohli vydělat při kleštění koní až 500 zlatých. Jakmile se v březnu oteplilo, vycházeli muži na cesty do svých rajonů často ve skupinkách. Pokud

směřovali mimo území habsburské říše, byl jim vydán pas a vrchnost s jejich odchodem musela souhlasit. V létě se vraceli tak, aby alespoň na dobu žní byli chvíli doma a rodině pomohli při nutných pracích. Na podzimní vandr se vydávali v čase žní a vraceli se po svátku Všech svatých (1. listopad). Tento cyklus zásadním způsobem ovlivňoval jejich rodinný život. Živitel rodiny byl většinu roku mimo domov.

V rodině citelně chyběla otcovská autorita, ale také důležitá pracovní síla. Veškeré domácí i zemědělské práce ležely na bedrech manželky, dětí, případně starých rodičů. Právě toto bývala zřejmě největší komplikace, protože každý zvěrokleštič měl hospodářství a polnosti, o které bylo nutné se v době jeho nepřítomnosti starat. Návrat živitele byl přitom velmi nejistý. Všeobecně se vědělo, že zvěrokleštiči u sebe nosili velký obnos peněz. Aby svůj výdělek ochránili, používali v oblečení důmyslné skrýše. Peníze nosili v kapsách opasku přímo na těle. I přes všechna opatření se často stávalo, že byl zvěrokleštič na cestách přepaden, zmrzačen, někdy dokonce zabit. Známé jsou případy, kdy rodina nedokázala zjistit, kde jejich otec zahynul. V období, kdy se muži měli vracet z cest, panovala vždy v rodinách nejistota a strach, zda se právě jejich syn či manžel vrátí zdráv a v pořádku domů. V případě takové nenadálé události se ztrátou živitele rodiny nastalo jediné možné východisko – uzavření nového sňatku.

Kleštiči respektovali své teritorium a obvykle si „nelezli do zelí". Přesto k tomu docházelo, z čehož plynulo následné „vyrovnávání účtů". Na svých ustálených trasách již byli očekáváni, naučili se jazyk zemí, kterými prošli, a dorozumívali se tzv. *šviháčtinou.* Upoutávali na sebe pozornost typickým voláním *„Dajte miškovat",* v cizině deklamované v jazyku či napodobenině jazyka dané země. Pozornost si získávali díky zvláštní hantýrce složené z novotvarů nebo výrazů přejatých a upravených právě ze znalosti potřebných slov jiných jazyků. Když tímto osobitým jazykem s originálním výrazivem mluvili mezi běžnými lidmi, nezasvěcení netušili, o čem hovoří.

Rodinným příslušníkům kupovali módní oblečení i doposud na vesnicích neznámé vybavení domácnosti. Tak se stávalo pravidlem, že v obcích s převahou zvěrokleštičů rychle mizel tradiční kroj i mnohé zvyky a obyčeje považované světaznalými zvěrokleštiči a jejich rodinami za nemoderní. Informace přinášené ze světa výrazným způsobem ovlivňovaly veřejné mínění i náladu obyvatelstva, což se výrazně projevilo např. v revolučním roce 1848.

Zvěrokleštiči nejraději kastrovali větší hospodářská zvířata – zejména koně, býky či prasnice. Kastrování menších zvířat, například psů a koček, vykonávali neradi. V našich zeměpisných podmínkách se povolání zvěrokleštiče předávalo z otce na syna. Každý zvěrokleštič si až úzkostně střežil nejen své znalosti, ale také staletími ustálené geografické oblasti a regiony, kam každoročně docházel. Když se stalo, že neměl syna, předával zpravidla znalosti tohoto řemesla blízkému příbuznému nebo manželovi své dcery. Pokud zvěrokleštič vstoupil druhému kolegovi do rajonu, tj. kastroval ve vesnicích, které zvykově patřily jinému kleštiči, docházelo k vážným potyčkám, střetům i bitkám.

V obcích Bojkovicka, kde bylo zvěrokleštičství hojně rozšířeno, byl problém nalézt muže jiné profese. Jakmile to úřední podmínky dovolily, začali zvěrokleštiči posílat peníze svým rodinám poštou, aby u sebe zbytečně nenosili vysoké částky a rodina v případě napadení kleštiče nezůstala bez prostředků. Zaznamenány jsou případy, kdy si v cizích zemích zvěrokleštič našel novou manželku, domů se nevrátil a začal žít zcela nový život. Rolníci je považovali za lehkomyslné, když rozhazovali zbytečně peníze. V závěru života pak končili často v nouzi a bídě.

Kapounování

Přestože kapounování, tedy kastrace menších zvířat, je zmiňováno již v době antického Řecka, v našich podmínkách jej zvěrokleštiči téměř neprováděli a přenechávali tento úkon hospodyním. Svůj podíl na tom měl i fakt, že neradi kastrovali malá a drobná zvířata, a to zřejmě z důvodu nízkého potenciálního výdělku. Kastraci např. kohoutů, psů, koček a jiných prováděli spíše jako jakýsi bonus při zákroku u zvířat větších. Více se kapounování postupně rozšířilo mezi našimi zvěrokleštiči v zahraničí (bývalá Jugoslávie, Německo, Maďarsko).

V závěru třicátých let 20. století byl tuzemskými drůbežářskými spolky pociťován nedostatek kvalifikovaných sil pro kapounování, kterému byla přisuzována důležitost při chovu drůbeže, a právě zvěrokleštiči byli žádáni, aby se na toto odvětví své činnosti více zaměřili. První kurz kapounování pořádaný Ústředním svazem zvěrokleštičů se konal v Bakově nad Jizerou 29. srpna 1937. Horlivým propagátorem byl Rudolf Hyžík, který v roce 1941 sepsal brožurku *Kapounování drůbeže mezižeberní metodou.*

Termíny k označení osob vykonávajících kastraci

Pojmenování *miškář* bylo zaznamenáno ve východní části území naší země: ve východním úseku severočeského a středočeského nářečí, na Moravě a ve Slezsku. Na Vysokomýtsku, Královéhradecku a severním Ledečsku byla zapsána obdoba *miškař*, na Slovácku je dodnes rozšířena obměna *miškéř*. Nářeční výraz *miškář* byl dominantně rozšířen na Bojkovicku (termín odvozen od sviňského míšku) či *švihák* (švihá nožem), v Čechách se zase spíše používalo označení *nunvář,* případně *lumbáč, řezáč* a mnohé další. Z Královéhradecka pochází výraz *miškeník.* Označení *řezáč* bylo zachyceno v jižní části jihozápadního nářečí na Chodsku a na Klatovsku. Pojmenování *nunvář* je charakteristické zejména pro oblast jižního Mladoboleslavska, Kolínska a pro náchodský a podorlický úsek. Roztroušeně se vyskytuje hlavně na jižním Královéhradecku a širokém Roudnicku. Slovo *nudvář* je doloženo ze severozápadního úseku severočeské a středočeské nářeční oblasti, jako obměna se vyskytuje především na Benešovsku a severovýchodním Táborsku. Výraz *nulvář* nevytváří ucelený areál, ale objevuje se porůznu hlavně ve střední a severní části středočeské nářeční oblasti. V Podkrkonoší se vyskytuje podoba *nudlař.* Výraz *nudverka* je dubletně rozšířen na východním Mladoboleslavsku. Pojmenování *lumbář* bylo zaznamenáno v oblasti mezi Plzní, Benešovem, Táborem a Klatovy. Podoba *lunvář* se nachází místy v širokém okolí Prahy. Pojmenování *lundvář* bylo zachyceno v manětínském úseku, na Rakovnicku a mezi Prahou a Benešovem. Označení *ludvář* se vyskytuje v úzkém pruhu mezi Mělníkem a Táborem a v širokém Podkrkonoší (zde častěji v podobě *ludvař*). Slovotvorná varianta *lumbák* je soustředěna na Klatovsku. Označení *krmenčík* se nachází v oblasti mezi Mladou Boleslaví a Kolínem. V Čechách se porůznu – soustředěněji však na západním a severním okraji – vyskytují pojmenování *kleštič*, *zvěrokleštič*. Tento výraz dodnes známe na Uherskohradišťsku, v okolí Polešovic. Ostatní výrazy byly zaznamenány pouze ojediněle především v severní polovině Čech. Se *zvěroklestičem* souvisí pojem klestit/vyklestit. Vzhledem k menší nářeční diferencovanosti a k tomu, že izoglosa *nunvář*, *řezáč* × *miškář* odpovídá hranici území, kde se vyskytuje jazykový pojem *vyřezat* × *vymiškovat*. Tyto dva nářeční ekvivalenty – *vyřezat*, *vymiškovat* – tvoří základní protiklad. Ve srovnání se substantivem *řezáč* zaujímá sloveso *vyřezat* celé Čechy (na jejich východním okraji se střídá s pojmem *vymiškovat*) a v obdobách se vyskytuje i na Moravě. Na jihozápadním Těšínsku a ve zkoumaných lokalitách polského Slezska se objevuje v podobě *vyřnout*.

Pojmenování *vymiškovat* je charakteristické pro Moravu a Slezsko. V Podkrkonoší a v jihovýchodních Čechách je roztroušeně doloženo slovo *vyklestit* s variantou *vykleštit.* V podorlickém úseku byl zachycen výraz *vyšmiknout*. Východně od Plzně a západně od Tábora bylo sporadicky zaznamenáno sloveso *vylumbat* (na západ od Tábora i varianta *vylumbovat*). Na širokém Táborsku a na Třeboňsku se vyskytují pojmenování *vykulísat*, *vyklísnout*.

Lokální pojmenování kleštičů

Zajímavý soubor místních výrazů pro zvěrokleštiče nalezneme ve třetím svazku *Českého jazykového atlasu*, který je věnován slovní zásobě a tvoření slov, tentokrát z tematických okruhů hospodářství, hospodářská usedlost, polní práce, dobytek, drůbež. Kromě unikátních map jsou předností detailní komentáře začleňující nářeční jevy do historického vývoje naší mateřštiny a západoslovanských jazyků.

elefant ve sled. významu jen nář. — přenesením (*elefant,* „zavírací nůž“)
fidláček jen nář. — k *fidlat,* „řezat, pižlat“
filáček jen nář. — hlásková varianta výrazu *fidláček*
kleštič jen nář.; střč., Jg též *klestič*, *kleštec*, SSJČ *klestič*, SSJ *klieštič* — od *kleštit* (to od *kleště*)
krmenčík jen nář. — patrně zobecněním osobního jména zvěroklestiče, může být odvozeno též od *krmník* (vepř určený k vykrmení musel být vykleštěn, aby snadno přibíral na váze)
kudličkář jen nář. (Kt, „kdo kudly dělá nebo prodává, špatný nebo malý řemeslník“) — od *kudlička* (to dem. ke *kudla* „obyčejný zavírací kapesní nůž“)
ludvář jen nář. — patrně kontaminací výrazů *lundvář* a *nudvář*
lumbák jen nář.; Kt u N. Kdyně — od nář. *lumbat* „klestit“
lumbář jen nář.; Kt, SSJČ nář. — od nář. *lumbat* „klestit“ (Mch je pokládá za hláskovou variantu k *nunvář*, HK je odvozuje z lat. *lumbus* „ledví, nitro“)
lundvář jen nář. — patrně kontaminací výrazů *lumbář* a *nudvář*, nelze vyloučit adideaci k nář. *lundat se* „toulat se“ (zvěroklestiči chodili od místa k místu)
lunvář jen nář. — viz *lumbář*
miškař jen nář. — viz *miškář*
miškář jen nář.; Jg, SSJČ obl. mor. a zast., SSJ *miškár* — od *míšek* „šourek“ nebo od *miška*, „vyřezaná svině“, srov. *nunvář*
miškeník jen nář. — od *miškovat* „klestit“, od *míšek* „šourek“
miškéř jen nář. — od *miškovat*, „klestit“, od *míšek*, „šourek“
nudlař, nudvář jen nář. — hláskové varianty výrazu *nunvář*
nudverka jen nář. — k *nudvář*
nulvář jen nář. — hlásková varianta výrazu *nunvář*
nunvář Jg, SSJČ, hluž. *nunwař* — podle Mch od *nunva*, „vykleštěná svině“
řezáč Kt, SSJČ zast. též *řezač* (Jg, SSJ, *rezač*, pol. *rzezacz* — u všech „kdo řeže“) — od *řezat*
saušnajdr jen nář. — přejato z něm. (*Sauschneider*)
švajnbešavr jen nář. — adaptací výrazu přejatého z něm. (*Schweinbeschauer* doslova „prohlížeč prasat“)
zvěrokleštič jen nář.; SSJČ zvěroklestič — složenina

Vybrané termíny k označení kastrovaných zvířat

(zdravé zvíře – kastrované zvíře / kastrát)
beran – skopec
býk – vůl
fena – fešanda
hřebec – valach
kanec – vepř
kanec jednokulčák – fňutr (špatně kastrovaný kanec nebo s jedním nesestouplým varletem)
kohout – kapoun
kocour – macek
kočka – fešanda
kozel – hňup
pes – fešák
svině, prasnice – nunva

Zvěrokleštič Franc Vrba s rodinou ze Šanova
sbírka MJVM, E 31745

Zvěrokleštič František Mudrák s rodinou ze Slavičína (r. 1908) sbírka MJVM, E 31746

Zvěrokleštiči Josef Kalík a Josef Vrba ze Šanova (kolem r. 1910) sbírka MJVM, E 31512

Zvěrokleštiči W. Vojáček se synem z Nevšové (?)
sbírka MJVM, E 31747

Skupina miškářů z Krhova (r. 1910) sbírka MB, EB 1539

Zvěrokleštič Karel Domorád ze Slavičína sbírka MJVM, E 31749

Zvěrokleštiči Bedřich Lysý z Lipiny, Alois Frait ml. a Ludvík Frait z Divnic, Jan Doruška z Vlachovic
sbírka MJVM, E 31750

Zvěrokleštiči z Divnic (?)
sbírka MJVM, E 31510

Zvěrokleštiči na cestách sbírka MJVM, E 31751

Zvěrokleštiči (neurčeno) sbírka MJVM, E 31752

Zvěrokleštiči bratři Michalíkové
sbírka MJVM, E 31753

Zvěrokleštiči na práci v Maďarsku, Cyril a František z Nevšové (zprava, r. 1921) sbírka MJVM, E 31754

Neznámý zvěrokleštič ze Bzové (kolem r. 1900)
sbírka MB, EB 1626

Kastrace prasničky Antonínem Malaníkem z Městce Králové (r. 1952) sbírka MB, EB 1631

Kastrace koně, zvěrokleštič František Hřib z Komně
sbírka MJVM, E 31511

Rukověť uživatelova

HESLO (obsah a jeho struktura)

Základem hesla se stalo vytvoření klíčových názvů, které reprezentují dotčené pojmy přesně vymezenými objektivními znaky. Ve většině případů vycházejí ze spisovných výrazů; zde odkazujeme na *Slovník spisovného jazyka českého* (dále SSJČ), pokud to nelze, pak na technickou normu, oborovou encyklopedii nebo vzájemnou dohodu zainteresovaných uživatelů. Názvy hesel (klíčových slov i odkazových hesel) jsou psány tučně. Nejdůležitější znaky, které je třeba pojmenovat pro identifikaci předmětů, jsou rozděleny do sedmi oddílů:

1. Upřesňující znaky – Odlišují jednotlivé varianty předmětů zařaditelné pod výše uvedený název. S přihlédnutím ke konkrétnímu náčiní obvykle označují materiál, tvar, konstrukci, mechanismus, dekor, značku, u dvojrozměrného předmětu téma či obsah. Je-li prokazatelná, může to být funkce, konkrétní účel.

2. Doplňující znaky – Vypovídají o jedinečnosti mezi předměty stejného druhu. S přihlédnutím ke konkrétnímu objektu obvykle označují dekor, vročení, případně firemní značku či sériové číslo. Jsou-li podružné, mohou to být opět typ, materiál, apod.

3. Synonyma – Užívaná v evidenci sbírek a v místním prostředí. Názvy nářeční jsou v závorkách „()"; může být vyznačena geografická oblast užívání příslušného názvu za pomlčkou, například „-V" apod. (viz vysvětlivky zkratek), nebo „-UL" s použitím zkratky okresu. Jedná se pouze o orientační určení, které nenahrazuje nářeční slovník.

4. a) Definice a v případě potřeby bližší identifikace i částečný výklad (citace ze SSJČ nebo oborových encyklopedií jsou v uvozovkách). Funkce předmětu a oblast použití, popis konstrukce (složení předmětu) a jeho hlavních částí, základní varianty předmětů, u složitých (zakrytovaných) strojů se popisují pouze viditelné části, u složitějších strojů odkazujeme na zdroj, kde je popis již proveden.

b) Historické údaje o rozšíření, zániku užívání předmětu, vývojových variantách.

5. Názvy předmětů vizuálně podobných s uvedením znaků, kterými se odlišují od příslušného hesla; jde především o příbuznost znakovou, nikoliv lexikální, aby mohly být rozlišeny formálně podobné exempláře, o nichž nic nevíme (například litinová nádoba s držadlem bude pánví, má-li výšku stěny menší než 5 cm, při větší výšce bude rendlíkem), přičemž „do" a „menší než" je myšleno včetně vymezené hranice, „od" a „větší než" od nejmenšího překročení vymezené hranice.

6. Rozměry / způsob měření – Používají se zkratky (viz vysvětlivky zkratek), obvykle v tomto pořadí: v, d, š, (nebo p1, p2, p3), h, t, možno rozšířit o několik „v, d, š" s číselným indexem (v1, v2, ...) a s příslušným vysvětlením, podobně objem či váhu; v inventárním zápisu tedy bude například: „v = 180, p1 = 30, p2 = 20, p3 = 32, h = 172" (uvedeno v cm).

7. Zkratka navrhovatele znění hesla a rok jeho návrhu (obvykle prvního), aby bylo možno rozlišovat případnou multiplicitu ve vymezení pojmů.

Pomůcky zvěrokleštiče

AKTOVKA ZVĚROKLEŠTIČSKÁ

***aktovka zvěrokleštičská** ž., SSJČ

■ **1.** zpracování, konstrukce

■ **2.** výzdoba, rozměry

■ **3.** taška

■ **4.**
a) aktovka k uložení základních potřeb zvěrokleštiče uprostřed horní části opatřená uchem; zřejmě upravená z běžné aktovky pro použití zvěrokleštičem; v horní části boku se nachází hlavní středový zámek i boční otočné uzávěry, po jejichž uvolnění lze odklopit díl s uchem; uvnitř členěná ručně vyráběnými přepážkami usnadňujícími uložení pomůcek

b) propagovaná zvěrokleštičskými spolky ve 30. letech 20. století jako moderní způsob uložení pomůcek zvěrokleštiče

■ **5.**

■ **6.** v = 26 cm (s uchem 29,5 cm), d = 38 cm, š = 7,5 cm

■ **7.** TH, 2021

sbírka MB, EB 1053

JEHLA OBLOUKOVITÁ

***jehla obloukovitá** ž., SSJČ

■ **1.** zpracování

■ **2.**

■ **3.**
a) kovová jehla zahnutá do oblouku; sloužila k sešívání pobřišnice u prasnic, poté k sešití povrchové rány v kůži

b)

c) byla používána od 20. století, ve veterinární praxi dodnes

■ **4.**

■ **5.**

■ **6.** d = 5 cm

■ **7.** TH, 2021

sbírka SMUH, E 24.929

KABELA
ZVĚROKLEŠTIČSKÁ

sbírka MB, EB 1095

sbírka MB, EB 1296

***kabela zvěrokleštičská** ž., SSJČ

■ **1.** tvar, zpracování, vnitřní členění, rozměry

■ **2.** hladká či s reliéfem, ozdobné prvky, způsob zapínání

■ **3.** sanisterka, sanicerka, štarasla, štrcula

■ **4.**
a) kabela k ukládání pracovních potřeb zvěrokleštiče; vždy byla opatřená řemenem k zavěšení přes rameno a klopou přes tělo kabely; klopa byla většinou ve středu spodní části opatřena řemínkem s přezkou či knoflíkem sloužícími k uzavření kabely; řemen byl vždy připevněn kovovými kroužky, v nichž se často nacházelo zavěšené > pouzdro na zvěrokleštičské nože (pošvice); časté bývalo zdobení klopy reliéfy býků či různých zvířat vytlačenými v kůži, případně různými kovovými ozdobami se zvířecím motivem; po nadzdvižení klopy na vnější straně kabely bývala zpravidla našita menší kapsa krytá rovněž klopou; hlavní prostor kabely většinou již nebýval členěn

b) miškářské kabely byly v dřívějších dobách typickým rozpoznávacím znakem zvěrokleštiče již od raných dob rozšíření řemesla, snad již od 16. století; v muzeích jsou doloženy exempláře cca od počátku 19. století; kabela byla užívána do počátku 20. století, kdy začala být postupně vytlačována > kufříky (citibeky)

■ **5.**

■ **6.** od cca d = 21 cm, v = 13 cm (nejmenší) po cca d = 32 cm, v = 25 cm (větší, běžný rozměr)

■ **7.** TH, 2021

KEL KANČÍ

sbírka MB, EB 1079

***kel kančí** m., SSJČ

■ **1.** zpracování

■ **2.** výzdoba, kování, rozměry

■ **3.**

■ **4.**
a) kančí kly byly zavěšovány jako ozdoba, např. na řetízek k hodinkám jako stavovský odznak; kel býval zpravidla na koncích okován mosazí s očkem k zavěšení

b) ve sbírkách doloženy ze závěru 19. století

■ **5.**

■ **6.** d = 14 cm

■ **7.** TH, 2021

KLEŠTĚ K ZAJIŠŤOVÁNÍ KASTRAČNÍCH SVOREK

sbírka MB, EB 1063

*** kleště k zajišťování kastračních svorek**
ž. pomn., SSJČ

■ **1.**

■ **2.** drobné odchylky v konstrukci

■ **3.** klamkové kleště, kleště k zajišťování klamek

■ **4.**
a) kovové kleště ruční výroby tvořené dvěma kleštinami pohyblivě spojenými nýtem; čelisti zakončené půlkruhovitým rozšířením a opatřené zajištěním rukojetí proti samovolnému rozevření; zajišťovací prvek je oválného tvaru a odnímatelný, proto mnohdy na kleštích schází; za účelem zajištění proti rozevření jsou proto na jedné rukojeti zářezy proti posunutí; do sevřených klamkových kleští se vkládaly > klamky

b) byly používány v 18. století a až do počátku 20. století k zajišťování klamek před rozšířením emaskulátoru; v menší míře se užívaly při kastraci starších hřebců i později, často ale byly nahrazovány moderními svorkovými kleštěmi odlišné konstrukce uzpůsobenými čtyřhranným svorkám typu Degiva

■ **5.** liší se od dutých kovářských kleští zejména svými menšími rozměry i tvarovými odchylkami

■ **6.** d (celková) = 16 cm, p (rozšířeného zakončení) = 2–3 cm, d (rozšířené části) = 2,5–3 cm

■ **7.** TH, 2021

KLEŠTĚ KASTRAČNÍ

sbírka MB, EB 1109

sbírka MB, EB 1190

*** kleště kastrační** ž. pomn., SSJČ

■ **1.** délka, tvar čelistí

■ **2.** odchylky v tvaru čelistí a velikosti dle druhu a velikosti kastrovaných zvířat

■ **3.** emaskulátor

■ **4.**
a) kovové kastrační kleště tovární výroby se dvěma čelistmi obloukovitého tvaru, u některých typů je jedna čelist rovná a druhá obloukovitá; vyskytuje se také obloukovitá část zdvojená; emaskulátor slouží k uštípnutí semenného provazce přiložením na cca 2 minuty; stiskem emaskulátoru nastalo uzavření krevních cév; dle konstrukčních odlišností rozlišujme např. emaskulátory podle Hausmana (kastrace menších i větších zvířat), podle Werboczy (větší zvířata), podle Sanda (kastrace hřebců), podle Giesslera, podle Fabritiuse, podle Masche, podle Wessela a jiné; rozměry a typ emaskulátoru se řídily velikostí či druhem kastrovaného zvířete; stejný typ emaskulátoru byl případně vyráběn i v různých velikostech (Hausman)

b) emaskulátor se rozšířil z USA do Evropy kolem roku 1890; mezi našimi zvěroklešticí se začal ve větší míře uplatňovat ve 20. až 30. letech 20. století a vytlačoval tradiční kastrační nástroje; vyráběn byl např. německou firmou Hauptner, u nás např. Hema Malšice a další; po roce 1950 používali zvěroklešticí začlenění do veterinární služby také emaskulátory značky Chirana; různé druhy emaskulátorů jsou dodnes ve veterinární praxi užívány

■ **5.**

■ **6.** d = 18–32 cm

■ **7.** TH, 2021

KLEŠTĚ KASTRAČNÍ BURDIZZO

sbírka MB, P 1074

*** kleště kastrační burdizzo**
ž. pomn., SSJČ

■ **1.** délka

■ **2.**

■ **3.**

■ **4.**
a) kleště se dvěma plochými půlkruhovými čelistmi, pákovým mechanismem a dlouhými kovovými rukojeťmi zakončenými dřevěnými držadly; kratší kleště (kol. 30 cm) bývaly používány pro kastraci beranů, kozlů či menších býčků, delší (kol. 48 cm) pro kastraci býků

b) bývaly používány zvěroklešťiči od 20. až 30. let 20. století, v rámci veterinární praxe se užívají do současnosti k nekrvavé kastraci samců přerušením přívodu krve do varlete nebo do celého šourku; díky kloubovému mechanismu se dají sevřít tak dokonale, že stiskem rozdrtí semenný provazec, aniž by při tom rozdrtily silnou kůži šourku

■ **5.**

■ **6.** d = 30–48 cm

■ **7.** TH, 2021

KLEŠTĚ KASTRAČNÍ
PRO KASTRACI MALÝCH ZVÍŘAT A PRASNIC

sbírka MB, EB 1114

*** kleště kastrační pro kastraci malých zvířat a prasnic**
ž. pomn., SSJČ

■ **1.**

■ **2.** drobné odchylky v konstrukci

■ **3.** efeminátor

■ **4.**
a) kovové kleště tovární výroby určené zejména pro kastraci prasniček a malých zvířat; většinou poniklované s dlouhými štíhlými rameny na konci uzpůsobenými k uchopení podobně jako běžné nůžky (nůžkový úchop); zakončené krátkými čelistmi; jedna čelist je rovná s vroubky na jedné straně a půlkruhovitým vykrojením na druhé; do této čelisti zapadá druhá čelist půlkruhovitého tvaru

b) byly používány zvěroklešťiči od 20. let 20. století pro kastraci prasnic

■ **5.**

■ **6.** d (celková) = 19,5 cm

■ **7.** TH, 2021

KUFR
ZVĚROKLEŠTIČSKÝ

sbírka MB, EB 1298

***kufr zvěrokleštičský** m., SSJČ

■ **1.** materiál, zpracování, konstrukce

■ **2.** výzdoba, rozměry

■ **3.** kveč

■ **4.**
a) větší vyztužený zvěrokleštičský kufr z kůže k uložení pracovních pomůcek opatřený postranními pérky proti samovolnému zavření; povrch hladký, bez ozdob, s kovovými panty a doplňky; ve vnitřním prostoru na bocích textilní kapsy k uložení nástrojů a pomůcek

b) propagovaný zvěrokleštičskými spolky v 30. letech 20. století jako moderní způsob uložení pomůcek zvěrokleštiče

■ **5.** oproti > citibeku byl širší a hlubší, opatřený postranními pery proti samovolnému zavření

■ **6.** d = 36 cm, v = 29 cm (s uchem 37 cm), š = 21 cm

■ **7.** TH, 2021

KUFŘÍK
ZVĚROKLEŠTIČSKÝ

sbírka MB, EB 1054

***kufřík zvěrokleštičský** m., SSJČ

■ **1.**

■ **2.** zpracování, rozměry, tvar

■ **3.** citibek, balounkový kufřík

■ **4.**
a) menší zvěrokleštičský kožený kufřík zvaný citibek s uchem v horní části sloužící k uložení zvěrokleštičských potřeb od 20. let 20. století, kdy jich přibývalo; většinou bez ozdob; opatřený kovovými panty a kováním, otvíraný do tvaru písmene V, uvnitř členěný přepážkami či našitými kapsami; tuhé stěny kufříku lépe chránily nástroje i lahvičku s dezinfekcí

b) byl propagován zvěrokleštičskými spolky a tiskem jako moderní způsob uložení pracovních pomůcek ve 20. až 30. letech 20. století i později

■ **5.** od jiných kufrů obdobné konstrukce se liší specifickým vnitřním členěním v závislosti na uložených pomůckách

■ **6.** d = 35 cm, š = 13 cm, v = 18,5 cm (s uchem 25 cm)

■ **7.** TH, 2021

NÁDOBKA NA PRACH

sbírka MB, EB 1066

sbírka MB, EB 1068

***nádobka na prach** ž., SSJČ

■ **1.** materiál, zpracování

■ **2.** výzdoba, tvar, rozměry

■ **3.**

■ **4.**
a) nádobka s uzávěrem vyráběná nejčastěji z rohoviny či dřeva, někdy na koncích okovaná; tvarově bývá podobná rohu nebo jeho části. Uzávěr může být zdobený či tvarovaný řezbou; sloužila k uschování prachu používaného na zasypávání ran po kleštění za účelem dezinfekce

b) užívána pravděpodobně již od 16. do počátku 20. století, kdy se ve větším měřítku mezi zvěrokleštiči rozšířilo užívání dezinfekce; v muzeích nejčastěji doloženy exempláře z 2. poloviny 19. století

■ **5.** podobné jako nádobky na střelný prach

■ **6.** d = 12–22 cm

■ **7.** TH, 2021

NŮŽ KASTRAČNÍ

sbírka MB, EB 1290

sbírka MB, EB 1291

***nůž kastrační** m., SSJČ

■ **1.** střenka, tvar čepele, zakončení čepele (tupé, špičaté)

■ **2.** materiál nože, rukojeti, tvar střenky, materiál a případná výzdoba

■ **3.** zvěrokleštičský nůž, nožík kastrační

■ **4.**
a) ke kastraci byly užívány dva základní typy: nůž s plochou kovovou čepelí mírně zahnutou směrem vzhůru, s tupým zakončením a zpravidla s dřevěnou střenkou byl určen nejčastěji ke kastraci sviněk; typ nože se špičatým zakončením se používal ke kastraci samčích zvířat; vyskytovala se i střenka kombinující kov ve spodní části s dřevem v části horní; u některých nožů byla spodní část střenky často omotána jemným drátem; ve 20. století se začal užívat také celokovový kastrační nůž tovární výroby, někdy i zavírací

b) základní pracovní nástroj zvěrokleštiče, předmět je zastoupen ve sbírkách nejčastěji z 19. století, ale užíván byl už dříve; postupně začaly být ruční výrobky ve 20. století nahrazovány továrními produkty (např. firma Václav Mařan, Turnov)

■ **5.**

■ **6.** d = 11–18 cm

■ **7.** TH, 2021

OPASEK ZVĚROKLEŠTIČSKÝ

sbírka MB, EB 1055

***opasek zvěrokleštičský**
m., SSJČ

■ **1.**

■ **2.** zpracování, šířka, případná výzdoba

■ **3.** pásek, řemen

■ **4.**
a) kožený opasek, jehož střední rozšířená část je tvořena velkou kapsou; podobně jako jiné opasky je na jednom konci opatřen kovovou přezkou a na druhém několika dírami pro zajištění v požadované poloze; jeden konec kapsy je zcela zašit, na straně s přezkou je kapsa na konci opatřena koženou šňůrkou provlečenou v několika dírách, která konec kapsy stahuje a zajišťuje vložené předměty před samovolným vypadnutím; opasek je zpravidla hladký, bez ozdob; sloužil k uschování peněz zvěrokleštiče před okradením na cestách

b) nejvíce byl používán v dobách, kdy zvěrokleštiči s sebou nosili po dlouhé měsíce velké množství hotovosti, na přelomu 19. a 20. století již často zasílali peníze rodinám poštou a podobné opasky postupně mizely; dalším důvodem jejich zániku byl fakt, že mnozí zvěrokleštiči se začali usazovat ve svých působištích (rajonech) a bývali již denně doma

■ **5.**

■ **6.** d = 102 cm, d (kapsy) = 47 cm, š (v nejširším místě) = 10,5 cm

■ **7.** TH, 2021

PEÁN

sbírka SMUH, E 22.759

***peán** m., SSJČ

■ **1.** tvar (rovný, zahnutý)

■ **2.** drobné odchylky v konstrukci

■ **3.** svorka cévní, hemostat

■ **4.**
a) kovové klíšťky tovární výroby, v horní části se podobají krejčovským nůžkám, ve spodní části s úzkými plochými čelistmi, uvnitř vroubkovanými

b) nástroj tovární výroby užívaný od 20. let 20. století až dodnes; slouží k zastavení krvácení při kastraci zaškrcením cévy. Užívaný např. při kastraci býků, kdy byl peán přiložen na semenný provazec a po odříznutí varlete za pomoci peánu semenný provazec podvázán, či při kastraci stojících hřebců, kdy byl pod peánem přiložen emaskulátor a jím následně uskřípnuto varle

■ **5.** v horní části podobný krejčovským nůžkám (úchop)

■ **6.** d = 14–22 cm

■ **7.** TH, 2021

POUTACÍ ZAŘÍZENÍ

sbírka MJAKUB, Ná 6415

***poutací zařízení** s., SSJČ

■ **1.**

■ **2.** rozměry, provedení, materiál

■ **3.**
a) poutací zařízení sestává z koženého pouta, do něhož se vložila noha prasnice, dlouhého provazu či řemenu a železného háku; zařízení sloužilo k poutání prasnice před kastrací zavěšením za nohu

b) zařízení bylo zpravidla domácké výroby a užívalo se k usnadnění provádění kastrace prasnic v 19. a na počátku 20. století; různé druhy poutacích zařízení byly užívány i u jiných zvířat, když bylo třeba zvíře před kastrací fixovat

■ **4.**

■ **5.**

■ **6.** d = 45–60 cm

■ **7.** TH, 2021

POUTO

sbírka MB, EB 1311

***pouto** s., SSJČ

■ **1.** rozměry

■ **2.**

■ **3.** pouto

■ **4.**
a) sloužilo k poutání hřebce při kastraci; sestává z prošívaného pruhu kůže, na jehož obou koncích se nacházejí kovová kovaná oka sloužící k provlečení silného provazu; pouto se umístilo kolem nohy hřebce a provaz se jím provlekl; hřebec byl následně povalen na bok a provedena kastrace

b) pouto se používalo při kastraci hřebců od 16. do poloviny 20. století

■ **5.**

■ **6.** d = 30–33 cm, š = 3,5 cm

■ **7.** TH, 2021

POUZDRO NA DOKUMENTY

*** pouzdro na dokumenty** ž., SSJČ

■ **1.** materiál, zpracování, konstrukce

■ **2.** výzdoba, rozměry

■ **3.** schránka na dokumenty

■ **4.**
a) jednoduché dlabané dřevěné pouzdro domácké výroby; dochovaný exemplář je opatřen zasouvacím krytem; sloužilo k uschování a ochraně důležitých dokumentů zvěrokleštiče po dobu cesty; ten většinou u sebe nosíval licenci, pas či různá povolení ke vstupu, bez nichž by mu nebyl umožněn výkon povolání, případně pohyb po daném teritoriu; rozměrné dokumenty bývaly před uložením do pouzdra složeny

b) prozatím jediný identifikovaný exemplář je uložen ve sbírce Muzea Bojkovska a pochází z přelomu 18. a 19. století; lze předpokládat různé varianty v závislosti na potřebách výrobce

■ **5.**

■ **6.** v = 12 cm, d = 22 cm, š = 7 cm

■ **7.** TH, 2021

sbírka MB, EB 558

POUZDRO
NA ZVĚROKLEŠTIČSKÉ NOŽE

*** pouzdro na zvěrokleštičské nože** s., SSJČ

■ **1.** tvar, zpracování, vnitřní členění

■ **2.** ozdobné prvky, poutka, způsob zavěšení, způsob zapínání

■ **3.** pošvice, pošvica

■ **4.**
a) pouzdro vyrobené z kůže určené pro ukládání zvěrokleštičských nožů, často se směrem dolů zužující; pouzdro je vždy překryto klopou, někdy s knoflíkem uprostřed; klopa bývá opatřena koženou šňůrkou dvakrát provlečenou středem pouzdra, po zatažení sloužící k zajištění uzavření pouzdra; zpravidla bylo typické zvěrokleštičské pouzdro určeno pro uložení dvou nožů a bývá proto uvnitř rozděleno přešitím; přešití je v místech průvlaku šňůrky přerušeno; velmi ojediněle se vyskytují i varianty pro uložení více nožů, případně varianty pouzder, které nejsou uvnitř nijak členěny; většinou bývá hladké, bez výzdoby; zvěrokleštič je nosíval nejčastěji zavěšeno na oku brašny, případně na opasku

b) rozšíření pouzder souviselo s nutnou ochranou kastračních nožíků, které patřily mezi nejdůležitější zvěrokleštičské nástroje; doloženy jsou exempláře z přelomu 18. a 19. století, ale téměř jistě byly používány již dříve

■ **5.**

■ **6.** d = 14–17 cm, š (v nejširším místě) = 6–9 cm

■ **7.** TH, 2021

sbírka MB, EB 1086

sbírka MB, EB 1100

ROZPĚRAČ ŽEBER

sbírka MMS

***rozpěrač žeber** ž., H

■ **1.** tvar, zpracování

■ **2.** konstrukční odlišnosti

■ **3.**

■ **4.**
a) továrně vyráběný kovový hákovitý nástroj s pantem ve střední části; díl s rukojeťmi je možno zajistit proti samovolnému rozevření; sloužil k rozevření žeber při kapounování kohoutů; součástí soupravy ke kapounování bylo kromě nože, provázků a pinzety zejména páradlo s háčkem a klíšťky ke kapounování (proštěpec)

b) užíván od 30. až 40. let 20. století

■ **5.**

■ **6.** d = 22 cm

■ **7.** TH, 2021

SOUPRAVA KE KAPOUNOVÁNÍ

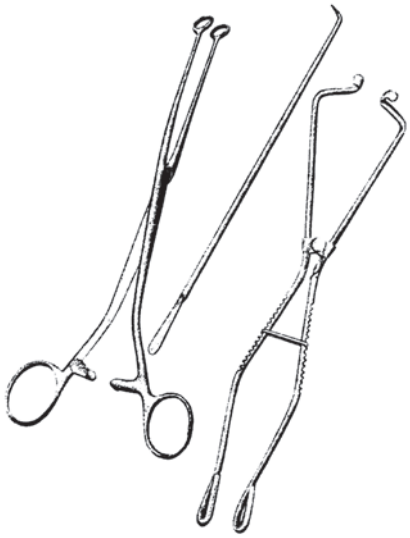

základní součásti nutné k provádění kapounování – odstraňovač varlat, háček s pátradlem a rozpěrač žeber

***souprava ke kapounování**

■ **1.** mírné odchylky v konstrukci a tvaru jednotlivých nástrojů dle výrobce, s pouzdrem k uložení nástrojů či bez něj; v některých případech odlišný obsah sady – např. místo háčku s pátradlem souprava zahrnovala háčkovitý nožík s pátradlem

■ **2.**

■ **3.** odstraňovač varlat (též ukrucovač varlat, proštěpec), rozpěrač žeber (též rozvěrač břišní stěny), háček s pátradlem (též sonda s háčkem)

■ **4.**
a) doporučovaná kapounovací souprava sestávala zpravidla z těchto součástí: pinzeta, odstraňovač varlat (ukrucovač, klíšťky ke kapounování), háček s pátradlem, rozpěrač žeber (rozvěrač břišní stěny) a chirurgický nožík
Použití: po odstranění peří mezi posledním a předposledním žebrem se prsty levé ruky stáhne kůže k boku, pravou rukou se pak nožem provede řez 2–3 cm přes kůži a svalstvo a otevře stěnu přilehlého vzdušného vaku; poté se odloží nůž a do rány se zasune rozpěrač žeber; při krvácení rány je krev vysáta za pomoci pinzety s vatou; objeví se průhledná blanka matného vzhledu (pobřišnice); ta je rozříznuta háčkovitým nožíkem; byl-li v sadě místo něj háček s pátradlem, blanka byla napíchnuta, přivedena do rány, kde byla nožem rozříznuta; na to sondou (druhým koncem háčku) došlo k odsunutí střev, až bylo vidět varle; poté je odstraňovačem varlat varle několikrát zakrouceno a asi 1 cm pod odstraňovačem varlat nožem uříznuto; řez se nezašíval

b) spolu s rozšířením kapounování drůbeže začaly být továrně vyráběny sady pro kapounování zhotovené zpravidla z chirurgické oceli; u nás je ve 30. a 40. letech nabízela nap. firma František Hejný – Hema Malšice, zvěrokleštič Rudolf Hyžík doporučoval kapounovací nástroje zn. Collignon s doplněním o provázky sloužící k poutání kohoutka

■ **5.**

■ **6.** d = cca 22 cm. Vzhledem k tomu, že v muzejních sbírkách není dosud identifikována kompletní kapounovací soubor, nelze stanovit přesné rozměry jednotlivých předmětů

■ **7.** TH, 2021

SVORKA KASTRAČNÍ

***svorka kastrační** ž., SSJČ

■ **1.** zpracování

■ **2.**

■ **3.** klama, klamka

■ **4.**
a) jedná se o jednoduchou dřevěnou svorku určenou zejména ke kastraci hřebců sestávající ze dvou půlkulatých částí, které se spojují a na obou stranách stahují k sobě provázkem; klamky se přiloží na semenný provazec, volný konec se sevře klamkovými kleštěmi a vzápětí se stáhnou provázkem; klamy jsou zpravidla ruční výroby, bez jakékoli výzdoby

b) byly používány v 18. století až do počátku 20. století, nejvíce před rozšířením emaskulátoru k stáhnutí žil při kastraci; zvěrokleštič míval dvojici těchto klamek; v novější době (30. až 40. léta 20. století) byly používány čtyřhranné dřevěné svorky tovární výroby typu Degiva

■ **5.**

■ **6.** d = 16–17 cm

■ **7.** TH, 2021

sbírka MB, EB 1062

sbírka MB, EB 1307

SVORKA KASTRAČNÍ KOVOVÁ

***svorka kastrační kovová** ž., SSJČ

■ **1.** konstrukce

■ **2.** rozměry, povrchová úprava, provedení

■ **3.**

■ **4.**
a) svorka sestává ze dvou čelistí k sobě připevněných na krajích dvěma šroubky; někdy se na jedné straně svorky nachází pant a šroub, s matkou je pouze jeden; matky jsou většinou křídlové, aby je bylo možno dobře utáhnout

b) byla používána od 20. let 20. století při kastračních výkonech; svorky se používaly také při operaci břišní kýly, kterou zvěrokleštiči rovněž prováděli, třebaže jim to bylo později zakázáno

■ **5.**

■ **6.** d (celková) = 19–23 cm

■ **7.** TH, 2021

sbírka MB, EB 1061

sbírka MB, EB 1304

Použitá literatura

BENEŠ, Josef. Úvod do problematiky muzeologické terminologie. In *Metodický zpravodaj pro vlastivědu v Severomoravském kraji,* č. 10. Opava : Slezské muzeum, 1986, s. 3–16.

FOJTŮ, Josef. Miškáři z Pulčína. *Valašsko,* 5, 1956, s. 106–109.

HAMRLÍK, Tomáš. *Dokumentace zvěrokleštičství ve sbírkách muzeí východní Moravy.* Diplomová práce. Slezská univerzita v Opavě : Filozoficko-přírodovědecká fakulta, Ústav historie a muzeologie, 2007.

HAMRLÍK, Tomáš. K dějinám zvěrokleštičských spolků : Věnováno zvěroklestiči Jaroslavu Strojilovi ze Slavičína a jeho komenskému kolegovi Josefu Lavičkovi. In *Museum vivum* : *Sborník Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm 2*. Rožnov pod Radhoštěm : Valašské muzeum v přírodě, 2006, s. 115–148.

HAMRLÍK, Tomáš. Kapitoly z historie zvěroklestičství na Bojkovsku. In SLABOTINSKÝ, Radek – STÖHROVÁ, Pavla. *Acta Musei technici Brunensis : Po stopách zdraví a nemoci člověka a zvířat II : K historii a současnosti medicíny, farmacie a veterinárního lékařství*. Brno : Technické muzeum v Brně, 2013, s. 36–43.

HAMRLÍK, Tomáš. *Zvěroklestičství jako specifický způsob obživy v Komni a okolí*. Bakalářská práce. Slezská univerzita v Opavě : Filozoficko-přírodovědecká fakulta, 2005.

HAVRÁNEK, Bohuslav (ed.) a kol. *Slovník spisovného jazyka českého (1960–1971).* Elektronické vydání. Praha : Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 2011. Dostupné z: https://ssjc.ujc.cas.cz [cit. 27. 10. 2021].

HYŽÍK, Rudolf. *Kapounování drůbeže mezižeberní metodou* : *Příručka pro zvěrokleštiče*. Mladá Boleslav : Redakce Zvěrokleštiče, 1941. 15 s.

HYŽÍK, Rudolf. *Kastrace prasat samičího pohlaví* : *Příručka pro zvěrokleštiče*. Mladá Boleslav : Redakce zvěrokleštiče, 1941. 23 s.

IREINOVÁ, Martina. Zvěrokleštič. In *Český jazykový atlas 3*. 2., elektronické, opravené a doplněné vydání. Brno : Dialektologické oddělení Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 2014, s. 474–476. Dostupné z: https://cja.ujc.cas.cz/CJA3 [cit. 2. 10. 2021].

JURNÝ, František. *Veterinární chirurgie všeobecná, chirurgické nemoci a nauka o operacích*. Brno : Studentská organisace čs. veterinárních mediků, 1949. 842 s.

JAŠEK, Alois. „Šviháci – miškáři" neboli „Ludé světoví" na Bojkovsko-Slavičínsku. *Vlastivědný věstník moravský,* č. 2, 1947, s. 51–62.

JANOTKA, Miroslav – LINHART, Karel. *Řemesla našich předků*. 1. vydání. Praha : Svoboda, 1987, s. 171–175.

LANGER, Jiří. Etnografický slovník. *Národopisné aktuality,* 1990, roč. 27, č. 1, s. 60–61.

LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Etnografický slovník, 3. díl. Lidový oděv v českých zemích*. Praha : Národní muzeum, 1990. 66 s.

LATINÁK, František. Slavičín, středisko zvěrokleštičů. *Valašsko,* 5, 1956, s. 103–105.

LUŠINSKÝ, Jan Václav. O vzniku, vývoji a dnešním stavu živnosti zvěrokleštičské. *Naše Bojkovsko,* 1926, s. 39–43.

MRUŠKOVIČ, Štefan. Metodika tvorby predmetových hesiel SPKTEZ. In *Etnomuzeológia : Teória, metodológia, prax*. Martin : Slovenské národné múzeum, 1993, s. 82–85.

NIEDERLE, Lubor. Zálesské miškářství. In BOHÁČ, Antonín a kol. *Moravské Slovensko. Svazek 2*. Praha : Nákladem Národopisného Musea Československého, 1922, s. 426–428. Národopis lidu československého, 1. díl.

POTUŽNÍK, Jan: *Praktická příručka zvěrolékařská : Sbírka* platných, jakož i historicky zajímavých a zásadně důležitých zvěrolékařských nařízení, výnosů, rozhodnutí, oběžníků a vyhlášek, nálezů a rozhodnutí nejvyššího správního soudu atd., jakož i příslušných zákonů a prováděcích nařízení od roku 1753 až do roku 1930. Praha : Československý Kompas, 1931. 502 s.

UTĚŠENÝ, S. K zpracování terminologie hmotné kultury v Českém jazykovém atlase. *Český lid*, 65, 1978, s. 104–107.

VÁCLAVÍK, Antonín. *Luhačovské Zálesí : Příspěvek k národopisné hranici Valašska, Slovenska a Hané*. Luhačovice : Musejní společnosti v Luhačovicích, 1930, s. 272.

Zvěrokleštičství. In BROUČEK, Stanislav – JEŘÁBEK, Richard (eds). *Lidová kultura : Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska. Svazek 3 [Věcná část, O–Ž]*. 1. vydání. Praha : Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007. s. 1226–1227.

Periodika

Československý zvěrokleštič : Nezávislý časopis Ústředního svazu čsl. zvěrokleštičů v Praze pro ČSR. Praha : Ústřední svaz československých zvěrokleštičů, 1935–1939.

Československý zvěrokleštič : Věstník ústředního svazu zvěrokleštičů v Praze. Praha : Ústřední svaz zvěrokleštičů, 1947–1948.

Věstník odborného spolku zvěroklestitelů pro československou republiku se sídlem v Praze. Praha : Odborný spolek zvěroklestitelů pro Československou republiku se sídlem v Praze, 1919–1935.

Věstník zvěrokleštičů : Časopis hájící zájmy zvěrokleštičů pro Čechy, Moravu a Slezsko. Kladno : Odborný spolek zvěrokleštičů pro Království české, 1910–1918.

Zvěrokleštič : Nezávislý časopis Ústředního svazu zvěrokleštičů v Praze. Praha : Ústřední svaz zvěrokleštičů, 1939–1943.

Vysvětlivky zkratek

cm	centimetr
d, d.	délka, obvykle největší rozměr
h	hloubka měřená od horního okraje nádoby k jejímu dnu, u hranolovitých tvarů rozměr kolmý
H	HYŽÍK, Rudolf. *Kapounování drůbeže mezižeberní metodou : Příručka pro zvěrokleštiče*. Mladá Boleslav : Redakce Zvěrokleštiče, 1941. 15 s.
HK	HOLUB, Josef – KOPEČNÝ, František. *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha : Státní nakladatelství učebnic, 1952, 575 s.
hluž.	hornolužicky
Jg	JUNGMANN, Josef. *Slovník česko-německý*. 1.–5. díl. Praha : Academia, 1899–1900.
Kt	KOTT, František Štěpán. *Česko-německý slovník zvláště grammaticko-fraseologický*. 1.–7. sv. Praha : Knihtiskárna J. Koláře, 1876–1893.
m	mužský rod (gramaticky)
MB	Muzeum Bojkovska, příspěvková organizace města Bojkovice
Mch	MACHEK, Václav. *Etymologický slovník jazyka českého*. 5. vydání. Praha : Nakladatelství lidové noviny, 2010. 866 s.
MJAKUB	Muzeum Jana Ámose Komenského v Uherském Brodě, příspěvková organizace Ministerstva kultury
MJVM	Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně, příspěvková organizace Zlínského kraje
MMS	Městské muzeum Slavičín
nář.	nářečně
něm.	německy
p, p.	průměr
pol.	polsky
pomn.	podstatné jméno pomnožné
s	střední rod (gramaticky)
SMUH	Slovácké muzeum v Uherském Hradišti, příspěvková organizace
SSJ	*Slovník slovenského jazyka*. 1.–6. diel. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1959–1968.
SSJČ	HAVRÁNEK, Bohuslav (ed.) a kol. *Slovník spisovného jazyka českého (1960–1971).* Elektronické vydání. Praha : Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 2011. Dostupné z: https://ssjc.ujc.cas.cz [cit. 27. 10. 2021].
střč.	středočeský
š, š.	šířka, obvykle kolmo k délce nebo k délce a výšce
t	tloušťka, síla
TH	Tomáš Hamrlík
tzv.	tak zvaný
-V	Valašsko
v, v.	výška
z	výška zadní ploché části pro zavěšování schránek
zast.	zastarale
ž	ženský rod (gramaticky)

Názvosloví etnografických sbírek III

Zvěrokleštičství

Autor hesel: Tomáš Hamrlík
Autoři textů: Romana Habartová, Tomáš Hamrlík, Jana Tichá
Editor, úpravy textů: Romana Habartová
Redakce: Michal Chmelenský
Jazykové korektury: EKO Překlady, s. r. o.
Grafická úprava: Linda Svitáková
Fotografie: Muzeum Bojkovska, p. o. / Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně, p. o. / Slovácké muzeum v Uherském Hradišti, p. o. / Městské muzeum Slavičín

Vydala Asociace muzeí a galerií České republiky, z. s.
Jindřišská 901/5, 110 00 Praha 1 – Nové Město
tel.: +420 224 210 037, mobil: +420 736 438 611, e-mail: amg@cz-museums.cz
http://www.cz-museums.cz

s přispěním Ministerstva kultury v roce 2021

ISBN 978-80-86611-89-1 (Asociace muzeí a galerií České republiky, z. s.)
ISBN 978-80-908331-1-1 (Muzeum Bojkovska, p. o.)
ISBN 978-80-87671-42-9 (Slovácké muzeum v Uherském Hradišti, p. o.)

ASOCIACE MUZEÍ A GALERIÍ ČR, Z. S.

MUZEUM BOJKOVSKA

Slovácké muzeum v Uherském Hradišti

Národní muzeum v přírodě | Valašské muzeum v přírodě